Międzynarodowe studia polityczne i kulturowe wobec wyzwań współczesności

pod redakcją Tomasza Domańskiego

Uniwersytet
ŁÓDZKI

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Wydział Studiów
Międzynarodowych
i Politologicznych
Uniwersytet Łódzki

15 LAT
2000
2015

dr hab. Przemysław Żurawski vel Grajewski, prof. nadzw. UŁ

Uniwersytet Łódzki

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych

Katedra Teorii Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa

Unia Europejska wobec rosyjsko-ukraińskiego sporu gazowego kwiecień–październik 2014 r.

Mimo wysiłków na rzecz uwolnienia się od zależności od krajów Środkowoeuropejskich przy eksporcie rosyjskiego gazu na zachód Europy, podejmowanych przez Moskwę od końca lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku¹ Ukraina pozostaje nadal głównym obszarem tranzytowym rosyjskiego „błękitnego paliwa” tłoczonego do najważniejszych klientów Gazpromu na Starym Kontynencie. Fakt ten stanowi istotną strategicznie okoliczność toczącej się niewypowiedzianej wojny rosyjsko-ukraińskiej. Dochody z eksportu gazu są ważnym źródłem dochodów budżetu Federacji Rosyjskiej. Zaopatrzenie Ukrainy w gaz (energię) jest zaś jednym z podstawowych (co nie znaczy, że jedynym lub dostatecznym) z warunków zachowania spokoju społecznego w tym kraju, utrzymania jego stabilności politycznej, a zatem i zdolności do stawiania zorganizowanego państwowo oporu wobec rosyjskiej agresji. Wojnie w Donbasie — rozumianej jako starcie sił zbrojnych obu stron, towarzyszy więc „wojna gazowa” prowadzona przez dyplomację Rosji i Ukrainy. W starciu tym w charakterze oferenta dobrych usług uczestniczyła między kwietniem a paź-

¹ P. Żurawski vel Grajewski, *Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji a interesy Polski 1991–2004*, Kraków 2008, OMP, s. 504–518, 521–551. Por.: E. Wyciszkievicz, *Rosyjski sektor naftowo-gazowy — uwarunkowana wewnętrznie i perspektywy rozwoju*, [w:] *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzypaństwowe na obszarze postsowieckim*, pod red. E. Wyciszkievicz, Warszawa 2008, PISM, s. 34–36, 54–55; A. Eberhardt, *Problematyka energetyczna w stosunkach Federacji Rosyjskiej i Republiki Białoruś*, [w:] E. Wyciszkievicz (red.), *op. cit.*, s. 67–72 oraz A. Szeptycki, *Stosunki pomiędzy Federacją Rosyjską i Ukrainą w sektorze gazowym*, [w:] E. Wyciszkievicz (red.), *op. cit.*, s. 103–104, 119–120.

dziennikiem 2014 r. dyplomacja Unii Europejskiej (od listu Władymira Putina z 10 kwietnia do wybranych osiemnastu państw członkowskich UE z groźbą zamknięcia dostaw gazu tranzytem przez Ukrainę, po osiągnięciu przy udziale przedstawicieli UE porozumienie z 29–30 października 2014 r.). Ten zatem okres objęty jest analizą stanowiącą treść niniejszego artykułu. Jej przedmiotem jest zaś proces negocjacji ukraińsko-rosyjsko-unijnych, dotyczących zasad i warunków dostaw rosyjskiego gazu na Ukrainę, których uzgodnienie, zasadnie traktowane było z kolei przez dyplomację unijną jako warunek stabilności zaopatrywania państw członkowskich UE w rosyjskie „błękitne paliwo” tranzytem przez Ukrainę. Interesować nas będą pozycje wyjściowe i cele stron negocjujących — Unii Europejskiej, Rosji i Ukrainy (w wypadku UE zaś także powody i okoliczności zaangażowania się Brukseli w spór między Moskwą a Kijowem), ich atuty i słabości, wpływające na formułowanie stanowisk negocjacyjnych, taktyka prowadzonych negocjacji (w takim stopniu, w jakim została upubliczniona) i ich tła propagandowego, etapy negocjacji i rezultat osiągniętej ugody, oceniany pod kątem skali realizacji przez strony zamierzonych przez siebie pierwotnych celów negocjacyjnych. Odpowiedzi na wynikające z wymienionych zagadnień pytania badawcze stanowić więc będą zasadniczą treść niniejszej analizy. Oceniając uzyskane w jej wyniku konkluzje, musimy jednak pamiętać, że dotyczą one jedyne pewnego etapu prowadzonej rozgrywki (jak wspomniano — między kwietniem a październikiem 2014 r.), wprowadzie zamkniętego i o wyraźnych, merytorycznie uzasadnionych cezurach, ale nie rozstrzygającego jeszcze o ostatecznym — strategicznym wyniku nie tylko całego starcia rosyjsko-ukraińskiego z wojną włącznie, ale nawet sporu gazowego, który po zamknięciu negocjacji brukselskich ma swój ciąg dalszy. Póki co (tekst niniejszej analizy kończony jest w lutym 2015 r.) nie nastąpiła rewizja zapadłych ustaleń, ale i same te ustalenia oceniane były od początku jako tymczasowe, a wiosna (marzec?) 2015 r. jako prawdopodobny termin wznowienia gazowej rozgrywki między Moskwą a Kijowem. Bieg wydarzeń niewątpliwie zatem dopisze ciąg dalszy do prezentowanego procesu, a intencją autora niniejszych rozważań nie było jego szczegółowe odgadywanie, jako wykraczające poza zakres analizy o charakterze naukowym.

1. Wejście Unii Europejskiej do gry negocjacyjnej i sytuacja wyjściowa stron

Elity polityczne Unii Europejskiej i tych jej państw członkowskich, które w liczącym się wymiarze polegają na dostawach gazu ziemnego z Rosji, od czasów rosyjsko-ukraińskich wojen gazowych lat 2006–2009², dosko-

² Szerzej patrz: A. Szeptycki, *op. cit.*, s. 123–130 oraz *idem*, *Ukraina wobec Rosji. Studium zależności*, Warszawa 2013, WUW, s. 186–189. W trakcie ukraińsko-rosyjskiego kryzysu gazowego z 2009 r. UE powołała i wysłała na Ukrainę własną misję typu *fact finding* z zada-

nale pamiętać, iż starcia te mają swój wymiar europejski, tzn. że konflikt między Kijowem a Moskwą i przerwanie, względnie ograniczenie dostaw błękitnego paliwa z Rosji na Ukrainę, grożą poważnymi zakłóceniami jego tranzytu do licznych krajów UE. Obawy żywione w tym zakresie w Brukseli są uzasadnione o tyle, iż próba powtórzenia rosyjskiej presji gazowej na Ukrainę, na wzór tej, która miała miejsce w 2009 r., byłaby tym razem zapewne znacznie boleśniej odczuwana w Unii. W 2009 r. pojawiły się nawet wspólne projekty unijno-ukraińskie zaradzenia ewentualnym nowym kryzysom tego typu, problemy finansowe strefy euro, likwidujące perspektywę poważniejszego zaangażowania UE w rozwiązanie problemu gazowego Ukrainy i indolencja władz w Kijowie spowodowały jednak, iż pozostały one w sferze deklaracji³. To w kontekście pamięci o owych wydarzeniach, świadomości istniejących zaniedbań i narastającego napięcia, a potem wojny między Ukrainą a Rosją problem stabilizacji gospodarczej Ukrainy ukazany został w deklaracji Rady Europejskiej z 27 maja jako zadanie także dla Federacji Rosyjskiej⁴. Włączony więc został w materię stosunków unijno-rosyjskich pod hasłem działania na rzecz Kijowa, w istocie jednak chodziło o stabilność dostaw rosyjskiego gazu dla państw członkowskich UE.

Napięcie w relacjach rosyjsko-ukraińskich, jak zwykle miało swoje przełożenie na kwestie handlu gazem. W dniu 1 kwietnia 2014 r., Gazprom podał do publicznej wiadomości, że od drugiego kwartału 2014 r. cena gazu dla Ukrainy zostanie podwyższona z 268,5 do 385,5 USD za 1000 m³. Zmianę tę uzasadnił długiem Kijowa za surowiec odebrany w 2013 r. Dwa dni później nastąpiła kolejna podwyżka do poziomu 485,5 USD za 1000 m³ w związku z cofnięciem przez Rosję zniżki udzielanej dotąd Ukrainie w ramach porozumienia o stacjonowaniu rosyjskiej Floty Czarnomorskiej na Krymie, które to porozumienie Moskwa wypowiedziała po aneksji półwyspu⁵. Tydzień później Unia Europejska, a raczej, zgodnie z rosyjską praktyką polityczną, wybrane przez Kreml jej państwa członkowskie, zostały wręcz wezwane do zaangażowania się w tę sprawę. Uczynił to osobiście prezydent Władimir Putin w specjalnym liście z 10 kwietnia 2014 r. wy-

niem zbadania przyczyn i okoliczności zaistniałej sytuacji. *EU Sends Fact-Finding Mission to Ukraine Amid Gas Standoff*, Deutsche Welle, 05.01.2009, <http://www.dw.de/eu-sends-fact-finding-mission-to-ukraine-amid-gas-standoff/a-3921896> (dostęp: 15.02.2015).

³ Szerzej patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Giedroyc na jagiellońskim szlaku Prometeusza, czyli polska polityka wschodnia w latach 1989–2013*, [w:] *Projekt „Polska”. Silne i bezpieczne państwo?*, pod red. A. Antczak-Barzan, Warszawa 2014, Vizja Press & IT, s. 291–292.

⁴ *Statement of the Heads of State or Government on Ukraine*, Brussels, 27 May 2014, Council of the European Union, Brussels, 27 May 2014, s. 1–3.

⁵ *Gazprom przeniósł Ukrainie na 16 czerwca przedpłaty za gaz*, PAP, 11.06.2014, http://www.pap.pl/palio/html.run?_Instance=cms_www.pap.pl&_PageID=1&s=infopakiet&dz=gospodarka&idNewsComp=162608&filename=&idnews=165919&data=&status=biezace-&_Checksum=-1390885149 (dostęp: 15.02.2015). Por. *Rosyjsko-ukraińskie negocjacje gazowe zakończone fiaskiem [RELACJA]*, „Newsweek”, 10.06.2014, <http://swiat.newsweek.pl/rosja-i-ukraina-nie-porozumialy-sie-ws-cen-gazu-relacja-newsweek-pl,artykuly-,341274,1.html> (dostęp: 15.02.2015).

stosowanym do osiemnastu z nich, w tym do Polski⁶. Prezydent Rosji nie-dwuznacznie groził w nim UE możliwym wstrzymaniem dostaw „błękitnego paliwa” dla Ukrainy. W domyśle oznaczało to problemy w transzycie gazu tłoczonego przez terytorium tego kraju do państw unijnych w razie braku porozumienia rosyjsko-ukraińskiego, zawartego naturalnie na warunkach Kremla, w wymuszenie których na Kijowie powinni, zdaniem Rosji, zaangażować się adresaci omawianego listu. Wstępna reakcja Polski na ten krok była dosyć ogólnikowa, a oczekiwanie Warszawy, iż odpowiedź będzie udzielona w imieniu całej Unii, a nie tylko wybranych przez Moskwę adresatów omawianego dokumentu, tyleż wyraźne, co politycznie rozsądne⁷. W dniu 15 kwietnia 2014 r. doszło do spotkania między prezesem Gazpromu Aleksiejem Millerem a komisarzem KE ds. energetyki Gunterem Oettingerem w sprawie ukraińskiego długu gazowego⁸, które zapoczątkowało zaangażowanie UE w negocjacje ukraińsko-rosyjskie w tej kwestii.

W roku 2013 aż 54% (25,8 mld m³) konsumowanego na Ukrainie gazu pochodziło z dostaw rosyjskich⁹. Od tego czasu sytuacja uległa jednak istotnej zmianie. Ukraina stała się znacznie mniej wrażliwa na rosyjską presję gazową, co było zresztą wynikiem ewolucji, postępującej od okresu rosyjsko-ukraińskich „wojen gazowych” z końca ubiegłej dekady.

⁶ List zawierał także drobniagowe wyliczenia finansowe, zdaniem Rosji, ukazujące skalę ukraińskich zobowiązań i rosyjskiej dobrej woli. *Обращение Президента России к лидерам ряда иностранных государств*, Президент России, Новости, 10 апреля 2014 года, <http://kremlin.ru/news/20751> (dostęp: 15.02.2015). Omówienie listu patrz: „Gazowy” list Putina. Ekspert: Majstersztyk rosyjskiej dyplomacji, tvn24, 10 kwietnia 2014, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/gazowy-list-putina-ekspert-majstersztyk-rosyjskiej-dyplomacji,417362.html> (dostęp: 15.02.2015). Por. D. Malinowski, *Putin o długu Ukrainy za gaz: sytuacja jest krytyczna*, wnp.pl Portal Gospodarczy, 10.04.2014, http://gazownictwo.wnp.pl/putin-o-dlugu-ukrainy-za-gaz-sytuacja-jest-krytyczna,223192_1_0_0.html (dostęp: 15.02.2015). Patrz też: *UE zamierza odpowiedzieć na „gazowy” list prezydenta Rosji*, wnp.pl Portal Gospodarczy, 11.04.2014, http://gazownictwo.wnp.pl/ue-zamierza-odpowiedzic-na-gazowy-list-prezydenta-rosji,223242_1_0_0.html (dostęp: 15.02.2015). Grzegorz Schetyna, wówczas niebędący jeszcze szefem polskiego MSZ, uznał list Putina za przejaw słabości Kremla. *Grzegorz Schetyna: list prezydenta Putina to przejaw słabości Rosji*, WP Wiadomości, 11.04.2014, http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Grzegorz-Schetyna-list-prezydenta-Putina-to-sygnal-bezradnosci-Rosji,wid,16532786,wiadomosc.html?tid=114237&_tidcsn=3 (dostęp: 15.02.2015).

⁷ Minister spraw zagranicznych RP Radosław Sikorski odnosząc się do tego pisma w wywiadzie udzielonym dla TVN 24, oświadczył, że „Rosja powinna po pierwsze uznać rząd ukraiński, po drugie — uzgodnić z nim sprawiedliwą rynkową cenę gazu oraz warunki tranzytu rosyjskiego gazu przez Ukrainę do państw UE” i dodał, że wspólna odpowiedź przekażą „instytucje europejskie, zapewne przewodniczący (Komisji Europejskiej José Manuel) Barroso, albo przewodniczący (Rady Europejskiej Herman) van Rompuy”. *Unia Europejska wspólnie odpowie na list Putina*, tvn24, 12 kwietnia 2014, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/unia-europejska-wspolnie-odpowie-na-list-putina,417984.html> (dostęp: 15.02.2015).

⁸ *Алексей Миллер и Гюнтер Этингер обсудили ситуацию с поставками российского природного газа в Европу*, Пресс-центр/Новости «Газпрома», Релиз, 15 апреля 2014, <http://www.gazprom.ru/press/news/2014/april/article188809/> (dostęp: 15.02.2015).

⁹ J. Groszkowski, W. Konończuk, *Gazowy rewers ze Słowacji na Ukrainę*, „Analizy OSW” 10.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/gazowy-rewers-ze-slowacji-na-ukraine> (dostęp: 15.02.2015).

Dziś kraj ten ma rozbudowane magazyny gazowe o łącznej pojemności ok. 31 mld m³ i jest głównym obszarem tranzytowym dla rosyjskiego gazu przesyłanego do Unii Europejskiej. To tędy tłoczone jest ok. 70–80% błękitnego paliwa przesyłanego z Rosji do UE¹⁰ (w 2013 r. Rosja wyeksportowała do Unii 137,64 mld m³ gazu¹¹, jeszcze zaś w roku 2010 aż 95 mld m³ przesyłane było dla konsumentów unijnych za pomocą gazociągów biegnących przez Ukrainę¹². Oddanie do użytku Nord Streamu zredukowało nieco tę zależność¹³, ale nie odebrało Ukrainie pozycji głównego państwa tranzytowego dla rosyjskiego gazu). Z perspektywy unijnych konsumentów owego surowca, tranzyt przez ten kraj zapewnia im dostawy ok. 20–25% ich rocznego zapotrzebowania na gaz¹⁴. To z tego powodu jeszcze w czasach Janukowycza UE zabiegała o przekształcenie owego państwa w głównego dystrybutora gazowego dla Europy¹⁵. Dodajmy do tego, iż przez terytorium Ukrainy przesyłane jest także ok. 45% rosyjskiej ropy naftowej eksportowanej do UE¹⁶, a to ropa, nie gaz jest najważniejszym źródłem dochodów budżetu Federacji Rosyjskiej.

Magazyny ukraińskie w momencie starcia z Rosją zapełnione były zaledwie w połowie (ok. 15,9 mld m³). Do 6 października mimo rosyjskich restrykcji podniesiono jednak poziom zapasów gazu do 16,7 mld m³. W ostatnim roku znacznie spadła (o 13% — 3,8 mld m³) także konsumpcja tego surowca na Ukrainie¹⁷. Złożyło się na to kilka czynników.

Od systemu ukraińskich gazociągów odcięty został Krym. Wojna w Donbasie przyniosła natomiast przeciwstawne sobie skutki energetyczne. Z jednej strony bilans energetyczny Ukrainy zachwiany został załamaniem się dostaw węgla z kopalni Zagłębia Donieckiego do ukraińskich elektrowni węglowych. Ponad 70% kopalni w tym rejonie zostało zniszczonych lub zmuszonych do wstrzymania wydobywania. Uszkodzenia infrastruktury kolejowej przerwały zaś dostawy węgla z tych pozostałych, które wciąż funkcjonują. Niedostatek węgla w skali kraju sięga

¹⁰ M. Kaczmarek, *Bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, s. 42. Por. A. Szeptycki, *Ukraina wobec Rosji...*, s. 183.

¹¹ S. Kardaś, *Przeciąganie liny. Rosja wobec zmian na Europejskim rynku gazu*, „Prace OSW”, nr 50, Warszawa, Wrzesień 2014, s. 8.

¹² P. Żurawski vel Grajewski, *Strategia Federacji Rosyjskiej wobec państw basenu Morza Bałtyckiego*, „Analizy Natolińskie”, 4(52), 2011, s. 17.

¹³ Gazprom zapowiada spadek tranzytu gazu przez Ukrainę, „Analizy OSW”, 01.06.2011, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-06-01/gazprom-zapowiada-spadek-tranzytu-gazu-przez-ukraine> (dostęp: 15.02.2015).

¹⁴ A. Szeptycki, *Stosunki pomiędzy Federacją Rosyjską a Ukrainą w sektorze gazowym...*, s. 103.

¹⁵ UE chce by Ukraina stała się europejskim hubem gazowym, <http://www.cire.pl/item,75533,1,0,0,0,0,ue-chce-by-ukraina-stala-sie-europejskim-hubem-gazowym.html> (dostęp: 15.02.2015).

¹⁶ A. Szeptycki, *Stosunki pomiędzy Federacją Rosyjską a Ukrainą w sektorze gazowym...*, s. 100.

¹⁷ J. Groszkowski, W. Konończuk, *op. cit.*

1 mln ton miesięcznie, co zwiększa zapotrzebowanie Ukrainy na gaz¹⁸. Zbilansowanie jej potrzeb energetycznych w okresie zimowym, wymaga w tych warunkach dodatkowych dostaw około 5 mld m³ błękitnego paliwa¹⁹. Z drugiej strony, z powodu tychże samych działań wojennych załamała się produkcja²⁰, a zatem także zużycie energii, a więc i gazu w zakładach przemysłowych Donbasu. Zjawisko to, z powodu zrywania więzi kooperacyjnych między przedsiębiorstwami położonymi po obu stronach frontu, dotknęło także tereny nie objęte bezpośrednio rosyjską dywersją. Skutki wojny są więc dla ukraińskiej energetyki niejednoznaczne.

POCHODZENIE GAZU KONSUMOWANEGO NA UKRAINIE W LATACH 2013 i 2014 [w %]

Źródło: *Russian gas exports to Ukraine dropped by 50% in 2014*, RT Question More, January 06, 2015, <http://rt.com/business/220179-russian-gas-imports-ukraine/> (dostęp: 15.02.2015).

Nad Dnieprem przyjęto natomiast drastyczny program oszczędności gazu, redukując jego dostawy o 20% dla mieszkańców i o 30% dla przemysłu. Ukraina wzmogła także pozyskiwanie błękitnego paliwa z zasobów własnych (ok. 51,1% spożycia²¹). Potężne rezerwy oszczędnościowe może także uzyskać poprzez redukcję skrajnej dotąd energochłonności swej

¹⁸ S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *Negocjacje gazowe Ukraina-Rosja-UE: wojna pozycyjna*, „Analizy OSW”, 08.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-08/negocjacje-gazowe-ukraina-rosja-ue-wojna-pozycyjna> (dostęp: 15.02.2015). Por. W. Konończuk, *Rośnie deficyt węgla na Ukrainie*, „Analizy OSW”, 22.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-22/rosnie-deficyt-węgla-na-ukrainie> (dostęp: 15.02.2015).

¹⁹ Ukraina zdołała rozwiązać ten problem poprzez porozumienie o dostawach węgla z Kazachstanu. Zawarto je jednak dopiero 22 grudnia 2014 r., a zatem już po ugodzie z Rosją i fakt ten nie wpłynął zatem na przebieg opisywanych negocjacji. *Kazachstan będzie dostarczał węgiel Ukrainie*, „BIS — Biuletyn Informacyjny Studium” [Europy Wschodniej UW] — dalej: BIS, <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/19984> (dostęp: 15.02.2015).

²⁰ Szerzej patrz: T. Iwański, *op. cit.*, s. 1–3.

²¹ *Russian gas exports to Ukraine dropped by 50% in 2014*, RT Question More, January 06, 2015, <http://rt.com/business/220179-russian-gas-imports-ukraine/> (dostęp: 15.02.2015).

gospodarki²². Podjęła również intensywne wysiłki na rzecz uruchomienia dostaw, wprowadzie głównie rosyjskiego gazu, ale tłoczonego spoza Rosji poprzez rewers ze Słowacji, Węgier i Polski²³, przy czym kluczowe było tu osiągnięcie nie bez trudu i przy walnym udziale naciskającej na Słowację Komisji Europejskiej²⁴, porozumienie z Bratysławą. W jego wyniku 2 września 2014 r. uruchomiono rewersowe dostawy gazociągiem Vojany-Użhorod 9,85 mld m³ rocznie (ok. 40% surowca dotąd sprowadzanego wprost z Rosji) po cenie konkurencyjnej, a więc niższej niż wymagana przez Gazprom 385 USD²⁵. Ukraina podpisała też umowy z kilkoma firmami zachodnimi na dostawy surowca tą trasą, (m.in. kontrakt z państwowym norweskim koncernem gazowym Statoil na przesył 15 mln m³ gazu dziennie, poczynając od 1 października²⁶). Magazyny, oszczędności, wydobyć własne i rewers z Zachodu pozwolą więc Ukrainie przetrwać zimę — do marca/kwietnia bez importu gazu z Federacji Rosyjskiej.

Rosja jako producent gazu nie inwestowała natomiast w jego magazynowanie na swoim terytorium. Gazprom wprowadził w ostatnich latach intensywną akcję zwiększenia swych zdolności do przechowywania „błękitnego paliwa”, ale polegała ona na zakupie magazynów na terytorium Unii Europejskiej (w Austrii, Wielkiej Brytanii, Niemczech)²⁷. By wypełnić je gazem, tak czy inaczej trzeba go tam najpierw przesłać

²² Konsumpcja energii na jednostkę PKB w gospodarce ukraińskiej przekraczała dotąd 14 razy średnią konsumpcję krajów OECD i 1,6 razy konsumpcję w gospodarce rosyjskiej. A. Szeptycki, *Ukraina wobec Rosji. Studium zależności...*, s. 181.

²³ Maksymalna przepustowość gazociągów z Polski i z Węgier wynosi odpowiednio 1,5 mld m³ i 5,5 mld m³. J. Groszkowski, W. Konończuk, *op. cit.*

²⁴ J. Groszkowski, *op. cit.* Przedmiotem dalszego sporu słowacko-ukraińskiego pozostaje uruchomienie rewersu na gazociągu Braterstwo, głównej magistrali tranzytowej rosyjskiego gazu na Zachód. Kijów stara się o zgodę Bratysławy na rewers na tym szlaku, gdyż jego skala, miałyby rozstrzygające znaczenie strategiczne. Przepustowość tego gazociągu daje techniczną możliwość importu z kierunku unijnego nawet do 30 mld m³ gazu rocznie. Słowacja od wielu miesięcy odrzuca jednak ukraińskie zabiegi, zaslaniając się zapisami słowacko-rosyjskiego kontraktu gazowego. J. Groszkowski, W. Konończuk, *op. cit.*

²⁵ E. Corner, *Vojany-Uzhorod pipeline inaugurated*, Energy Global World Pipelines, 03/09/2014, <http://www.energyglobal.com/pipelines/business-news/03092014/Vojany-Uzhorod-pipeline-inaugurated/> (dostęp: 16.02.2015). Por. *Vojany-Uzhgorod gas pipeline to reach maximum capacity in October 2014*, „Kyiv Post”, 28 April 2014, <http://www.kyivpost.com/content/business/vojany-uzhgorod-gas-pipeline-to-reach-maximum-capacity-in-october-2014-345468.html> (dostęp: 15.02.2015).

²⁶ S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *op. cit.* Por. *Media: Ukraina podpisała kontrakt gazowy z Norwegią*, BIS, <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/19562> (dostęp: 16.02.2015) oraz *Norway's Statoil sells gas to Ukraine's Naftogaz*, Reuters, Oct 3 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/10/03/ukraine-crisis-statoil-idUSL6-NORY2UC20141003> (dostęp: 16.02.2015).

²⁷ Szerzej patrz: S. Kardaś, *op. cit.*, s. 26–27. Gazprom ma też magazyny na należącej do UE Łotwie oraz na Białorusi i w Armenii, nie mają one jednak strategicznego znaczenia dla zaopatrywania odbiorców unijnych w zakontraktowany przez nich gaz. Akcja zakupu kolejnych magazynów na terenie UE jest kontynuowana, a jej terenem są Niemcy — magazyny w Rehden — 4,2 mld m³ [*Russia's Gazprom buys Europe's biggest gas storage facility*, RT Question More, October 08, 2014, <http://rt.com/business/194208-russia-gazprom-buys-german-gas/> (dostęp: 16.02.2015)] i Węgry [700 mln m³ — patrz: *Gazprom to Store Natural Gas in Hungary*, Industry Week, Oct 10, 2014, <http://www.industryweek.com/energy/gazprom-store-natural-gas-hungary> (dostęp: 16.02.2015)].

tranzylem — głównie przez Ukrainę. Rosyjska zdolność do zatrzymania surowca u siebie z zamiarem jego sprzedaży w późniejszym terminie jest zatem bardzo ograniczona. Odcięcie Ukrainy od dostaw gazu jest więc trudno wykonalne. Ukraina jest zapewne w stanie wytrzymać taką „wojnę gazową” dłużej niż Rosja. Całkowite opróżnienie gazociągów — tzn. fizyczne wstrzymanie wszelkiego przesyłu błękitnego paliwa z Rosji na Ukrainę, byłoby równoznaczne z odcięciem dostaw lwiej części rosyjskiego gazu dla głównych jego odbiorców w Unii Europejskiej. Zważywszy zaś, że budżet Federacji Rosyjskiej oparty jest w 14% na jego eksporcie (i oczywiście przede wszystkim na eksporcie ropy naftowej), finanse Rosji mogłyby nie wytrzymać takiego ciosu. Możliwe jest oczywiście jedynie zmniejszenie przez Rosjan puli tłoczonego surowca o jego ilość zakontraktowaną przez Ukrainę (na tym polegały poprzednie ukraińsko-rosyjskie wojny gazowe), ale w warunkach toczącej się „gorącej” wojny rosyjsko-ukraińskiej, grożącej samym podstawom państwa ukraińskiego, byłoby rzeczą naturalną, gdyby Kijów zdecydował się na „niesankcjonowany pobór gazu”, czyli jego podkradanie na własne potrzeby, którą to praktykę stosował już zresztą w przeszłości²⁸. W dniu 24 sierpnia 2014 r. wojska rosyjskie, mimo oficjalnych zaprzeczeń Kremla o ich tam obecności, rozpoczęły konrofensywę na wschodniej Ukrainie, ratując tym załamującą się rebelię w Donbasie²⁹. Rozpatrując ciąg dalszy negocjacji gazowych UE–Rosja–Ukraina, trzeba pamiętać, iż toczyły się one odtąd, mimo formalnego zawieszenia broni (5 IX)³⁰, przy akompaniamencie salw, zmuszających do liczenia się z tym, że pełnoskalowa wojna rosyjsko-ukraińska może wybuchnąć w każdej chwili. Zerwanie przez Rosję kontraktów gazowych z Ukrainą mogłoby zresztą skutkować zerwaniem przez tę ostatnią umów o tranzyście tego surowca. W tej sytuacji, o ile Ukraińcy „podkradaliby” rosyjski gaz, Rosjanie by go „szmuglowali”. Ukraina nie ma bowiem obowiązku godzenia się na tranzyt rosyjskiego surowca przez swoje terytorium. Scenariusz ten jest niewątpliwie uświadamiany w UE, której liczne kraje najmocniej by na nim ucierpiały. Fakt, iż rok 2014 był czwartym z rzędu rokiem spadku konsumpcji błękitnego paliwa w dwudziestu ośmiu państwach członkowskich UE (w sumie o 9%)³¹, w perspektywie krótkoterminowej i w odniesieniu do państw uzależnionych od do-

²⁸ A. Szeptycki, *Stosunki pomiędzy Federacją Rosyjską a Ukrainą w sektorze gazowym...*, s. 112–113.

²⁹ Szerzej patrz: M. Menkiszak, R. Sadowski, P. Żochowski, *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*, „Analizy OSW”, 03.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie> (dostęp: 16.02.2015).

³⁰ Szerzej patrz: R. Sadowski, A. Wierzbowska-Miazga, *Zawieszenie broni na wschodzie Ukrainy*, „Analizy OSW”, 10.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/zawieszenie-broni-na-wschodzie-ukrainy> (dostęp: 16.02.2015).

³¹ J. Bereźnicki, *Putin ma kolejny poważny problem. Po ropie mocno stanienie także gaz*, WP.biztok, 08.01.2015, http://www.biztok.pl/gospodarka/Putin-ma-kolejny-powazny-problem-Po-ropie-mocno-stanie-takze-gaz_a19688 (dostęp: 15.02.2015).

staw surowca z Rosji nie zmienia zasadniczo tej sytuacji. Stąd i troska Rady Europejskiej o zabezpieczenie interesów unijnych w omawianej dziedzinie.

2. Początek negocjacji — cele i pozycje wyjściowe stron. Problem rewersu

Początkowo wszystko wskazywało na to, że apele unijne dotyczące kwestii dostaw gazu pozostaną bez echa. Zainicjowane w Warszawie i trwające od 2 maja 2014 r. rosyjsko-ukraińskie negocjacje na temat spłaty bieżącego zadłużenia Naftohazu (według Gazpromu wynosiło ono 4,5 mld USD, a licząc całościowo za okres listopad–grudzień 2013 r. i kwiecień–połowa czerwca 2014 r. osiągnęło wysokość 5,3 mld USD³²) i żądanej przez Kijów obniżki cen surowca, w połowie czerwca zakończyły się fiaskiem i 16 owego miesiąca Gazprom poinformował o wejściu w życie mechanizmu przedpłat³³. Rosja wstrzymała dostawy gazu dla Ukrainy, a ta ostatnia, posiadając zapasy pozwalające wytrwać jej do jesieni (wspomniane wyżej, pozwalające przetrwać zimę, porozumienie o rewersie ze Słowacji jeszcze nie było podpisane, choć 28 kwietnia w Bratysławie sygnowano już dotyczące je memorandum³⁴), zapewniła o ciągłości dostaw tranzytowych dla UE. Obie strony zwróciły się do Trybunału Arbitrażowego w Sztokholmie³⁵, grając na czas.

³² S. Kardaś, W. Konończuk, *Rosyjsko-ukraińska gazowa „zimna wojna”*, „Analizy OSW”, 25.06.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-06-25/rosyjsko-ukraińska-gazowa-zimna-wojna> (dostęp: 16.02.2015). Por. S. Kardaś, *op. cit.*, s. 47. Wysokość długu jest przedmiotem sporu między Moskwą a Kijowem. Gazprom próbuje wymusić na Ukrainie uznanie ceny gazu na poziomie ok. 460 USD za 1000 m³, Naftohaz za dopuszczalną uznaje zaś cenę w przedziale 268,5–385 USD/1000 m³). S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *op. cit.*

³³ «Газпром» поставляет на Украину только оплаченные объемы газа, Пресс-центр/Новости «Газпрома», Релиз, 16 июня 2014, <http://www.gazprom.ru/press/news/2014/june/article193447/> (dostęp: 16.02.2015). Por. *Gazprom wprowadził przedpłaty na gaz dla Ukrainy*, Dziennik Wschodni.pl, 16.06.2014, <http://www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20140616/KRAJSWIAT/140619660> (dostęp: 16.02.2015).

³⁴ *Меморандум щодо реверсу природного газу зі Словаччини в Україну підписано*, Національна акціонерна компанія Нафтогаз України, 28.04.2014, <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/D407E9866FA2D1B1C2257CC800539597?OpenDocument&year=2014&month=04&nt=Новини&> (dostęp: 16.02.2015). Por. *Negocjacje gazowe 2 maja w Warszawie*, Onet.biznes, 29 kwietnia 2014, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/energetyka/negocjacje-gazowe-2-maja-w-warszawie/gxmyk> (dostęp: 16.02.2015).

³⁵ O pozwie Ukrainy patrz: *НАК «Нафтогаз України» подала позов до Стокгольмського арбітражу*, Національна акціонерна компанія Нафтогаз України, 16.06.2014, <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/54071B8FB29D4D49C2257CF9002D4819?OpenDocument&year=2014&month=06&nt=Новини&> (dostęp: 16.02.2015). O pozwie Rosji patrz: *«Газпром» подал иск в Стокгольмский арбитраж на 4,5 млрд долл. США и перевел «Нафтогаз Украины» на предоплату за газ*, Пресс-центр/Новости «Газп-

2014 GAS IMPORTS FROM RUSSIA (BILLION CUBIC METERS)

Źródło: *Russian gas exports to Ukraine dropped by 50% in 2014*, RT Question More, January 06, 2015, <http://rt.com/business/220179-russian-gas-imports-ukraine/> (dostęp: 16.02.2015).

Celem Moskwy w tej grze, obok dyskredytacji Ukrainy, jako niestabilnego kraju tranzytowego, było wywarcie nacisku na Komisję Europejską w kwestii przyjęcia korzystnych dla Rosji decyzji w sprawie gazociągów North Stream (wydanie zgody na wykorzystanie pełnej przepustowości gazociągu OPAL — lądowego przedłużenia gazociągu bałtyckiego) i South Stream (odstąpienie od kwestionowania jego zgodności z tzw. trzecim pakietem klimatycznym³⁶). Celem Kijowa jest zaś całościowa rewizja porozumienia gazowego z Rosją z 2009 r., obejmująca tak obniżenie cen surowca, jak i zniesienie klauzuli „bierz lub płać”³⁷, zmuszającej klienta do zapłacenia za zakontraktowany gaz nawet, jeśli fizycznie nie był on dostarczony³⁸.

Stanąwszy wobec zapewnienia sobie przez Ukrainę dostaw gazu rewersem ze Słowacji, Węgier i Polski, Rosja przystąpiła do kontrofensywy. Drastycznie ograniczyła przesył surowca na Słowację. We wrześniu 2014 r. dostawy dla SPP (Slovenský Plynárenský Priemysel — państwowa spółka — główny odbiorca i dystrybutor gazu na Słowacji) spadły średnio o 1%, a w październiku już o 50%. Była to przemysłna gra ze strony Rosji. Prowadziła bowiem do zmniejszenia ilości gazu dostępnego na rynku unijnym i tym samym do wzrostu jego cen na europejskich giełdach, co

рома», Релиз, 16 июня 2014, <http://www.gazprom.ru/press/news/2014/june/article-193450/> (dostęp: 16.02.2015).

³⁶ Podstawowe informacje patrz: A. Sanderski, *Parlament Europejski zatwierdził pakiet klimatyczny*, Urząd Regulacji Energetyki, 17.12.2008, <http://www.ure.gov.pl/pl/urząd/wspolpraca-miedzynarod/2829,dok.html> (dostęp: 16.02.2015). Szerzej patrz: *The 2020 climate and energy package*, Climat Action, European Commission, http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020/index_en.htm (dostęp: 16.02.2015).

³⁷ O naturze samej klauzuli *take or pay* patrz: E. Paszyc, *Polityka Energetyczna Rosji*, [w:] *Kłopotliwe bogactwo — sytuacja i perspektywy sektorów ropy i gazu na obszarze byłego ZSRR*, „Prace OSW”, nr 12, grudzień 2003, s. 28.

³⁸ S. Kardaś, W. Konończuk, *Rosyjsko-ukraińska gazowa „zimna wojna”...*

utrudniało Ukrainie pozyskanie błękitnego paliwa na zachodnich rynkach w cenie konkurencyjnej względem oferowanej Kijowowi przez Gazprom w długoterminowym kontrakcie. Zwiększone koszty polityki Kremla ponoszą też inni odbiorcy w Europie Środkowej (w tym Słowacja), zmuszeni do zakupu droższego gazu na rynkach spotowych. Gazprom swoim obyczajem tłumaczył zaistniałą sytuację problemami technicznymi i procedurą napełniania magazynów³⁹, co jednak zostało słusznie uznane przez premiera Słowacji Roberta Fico za niewiarygodne. Bratysława została zmuszona do zapewnienia sobie dostępu do alternatywnych kierunków importu gazu z Austrii i Niemiec tranzytem przez Czechy. W ten sposób SPP może zaspokoić 30% dziennego zużycia gazu w kraju. Ponadto Słowacja ma niemal pełne magazyny. Wcześniejsza, wspomniana wyżej presja Komisji Europejskiej na Bratysławę w kwestii jej zgody na porozumienie gazowe o rewersie na Ukrainę i wynikiły z tego spór z słowacko-rosyjski oraz związane z nim koszty poniesione przez Słowację stały się podstawą zabiegów tej ostatniej o ich rekompensatę ze strony KE. SPP unika przy tym wejścia w formalny spór z Gazpromem (np. przed Trybunałem Arbitrażowym — tak, jak zrobił to Naftohaz Ukrainy). Jednocześnie Bratysława zadeklarowała dotrzymanie umowy z Kijowem w nadziei, iż postawa ta pomoże jej w uzyskaniu unijnej rekompensaty za zwiększone wydatki za gaz z rynków spotowych i w razie zaostrzenia się kryzysu gazowego w relacjach z Rosją zapewni stabilność dostaw z Zachodu⁴⁰. Za deklaracją tą poszły czyny. W dniu 4 listopada operator gazociągów słowackich Eustream ogłosił początek prac nad zwiększeniem ich przepustowości z obecnych 9,8 mld m³ rocznie do 14,3 mld m³, co jak planowano, miało być osiągnięte w początkach 2015 r.⁴¹

Odmienne natomiast pod presją rosyjską zachowały się Węgry. W dniu 25 września zaprzestały dostaw gazu na Ukrainę⁴², uzyskując po tym fakcie zwiększenie przesyłu surowca z Rosji o jedną trzecią. Zamknięcie rewersu nastąpiło trzy dni po spotkaniu premiera Viktora Orbána z prezesem Gazpromu Aleksiejem Millerem w Budapeszcie⁴³. Naftohaz okre-

³⁹ Patrz opublikowany na stronach Gazpromu propagandowy stenogram rozmowy Aleksieja Millera z Władymirem Putinem na ten temat: *«Газпром» поставляет газ в Европу в рамках контрактных обязательств*, Пресс-центр/Новости «Газпрома», Релиз, 17 сентября 2014, <http://www.gazprom.ru/press/news/2014/september/article201356/> (dostęp: 16.02.2015).

⁴⁰ J. Groszkowski, A. Sadecki, *Słowacja i Węgry wobec dostaw gazu na Ukrainę*, „Analizy OSW”, 08.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-08/slowacja-i-węgry-wobec-dostaw-gazu-na-ukraine> (dostęp: 16.02.2015).

⁴¹ S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *op. cit.* Por. *Eustream announces the Open Season procedure*, Media News, Eustream Slovak Gas TSO, 4.11.2014, http://www.eustream.sk/en_media/en_news/6 (dostęp: 16.02.2015).

⁴² *Після зустрічі з Газпромом Угорщина зупиняє потік газу в Україну*, Національна акціонерна компанія Нафтогаз України, 25.09.2014, <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/68C29121CE52AE2EC2257D5E00784649?OpenDocument&year=2014&month=09&nt=Новини&> (dostęp: 16.02.2015).

⁴³ *Проектировщик венгерского участка «Южного потока» в направлении Баумгартена будет выбран до конца октября*, Пресс-центр/Новости «Газпрома», Релиз, 22 сентяб-

ślił tę decyzję jako „nieoczekiwaną i niewyjaśnioną”⁴⁴. Węgrzy zaś jako jej powód podali zwiększone zapotrzebowanie na surowiec z Rosji wywołane koniecznością napełnienia magazynów na zimę, co czynią — jak podkreślali — zgodnie z zaleceniami UE. Tłumaczenie to nie jest jednak wiarygodne. W magazynach tych w wyniku wcześniejszych zaniedbań pod koniec września znajdowało się wprawdzie jedynie 3,8 mld m³ gazu, a zatem były one wypełnione zaledwie w 62%. Zapasy te były jednak wystarczające. Roczna konsumpcja gazu na Węgrzech wynosi bowiem ok. 9,3 mld m³ i w części pokrywana jest dostawami z Austrii. Kraj cieszy się zatem wysokim poziomem bezpieczeństwa gazowego, nawet w razie wstrzymania dostaw surowca rosyjskiego przez terytorium Ukrainy. Deklaracje premiera Orbána na temat solidarności Węgier z Ukrainą, „ale nie kosztem własnego bezpieczeństwa energetycznego”, są więc nieprzekonujące. Na szczęście postawa Budapesztu nie miała rozstrzygającego znaczenia dla pozycji Ukrainy w jej konflikcie gazowym z Rosją. Kijów w poprzednich miesiącach sprowadzał z Węgier mniej surowca, niż pozwalała na to przepustowość gazociągów. Z drugiej strony były to miesiące letnie. Zimą zaś znaczenie dostaw z rewersu węgierskiego mogłoby wzrosnąć⁴⁵.

3. Wznowienie negocjacji

W warunkach opisanej powyżej narastającej rosyjskiej presji gazowej 26 września 2014 r. w Berlinie, po ponad trzymiesięcznej przerwie, wznowione zostały z inicjatywy Brukseli trójstronne rozmowy gazowe między Ukrainą, Rosją i Unią Europejską. Parła do nich Unia Europejska, ale to Rosja, manewrując terminami, ostatecznie wybrała moment ich rozpoczęcia⁴⁶. Nie wróżył on dobrze postępowi rozmów. Zaplanowane na 26 października wybory parlamentarne na Ukrainie wpływały zasadniczo na usztywnienie stanowiska Kijowa. Zbliżający się koniec kadencji Komisji Europejskiej utrudniał jej natomiast skuteczne angażowanie się w negocjacje. Gazprom z kolei mógł grać na czas w oczekiwaniu, aż stosowana przezeń presja na Brukselę i część państw człon-

ря 2014, <http://www.gazprom.ru/press/news/2014/september/article201737/> (dostęp: 16.02.2015).

⁴⁴ *Węgry znów wysyłają gaz Ukrainie. Po kilku miesiącach przerwy*, TVN24, 12.01.2015, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/wegry-wznowily-dostawy-gazu-na-ukraine,505087.html> (dostęp: 16.02.2015).

⁴⁵ J. Groszkowski, A. Sadecki, *op. cit.* W 2013 r. Ukraina zakupiła na Węgrzech 600 mln m³ gazu. *Węgry znów wysyłają gaz Ukrainie...*

⁴⁶ *Rosyjski minister energetyki wyznacza termin rozmów ws. gazu z Ukrainą i UE*, TVN24-Bis, 16 września 2014, <http://tvn24bis.pl/wiadomosci-gospodarcze,71/rosyjski-minister-energetyki-wyznacza-termin-rozmow-ws-gazu-z-ukraina-i-ue,468675.html> (dostęp: 16.02.2015).

kowskich UE — odbiorców rosyjskiego gazu — przyniesie oczekiwany skutek⁴⁷.

Tabela 1. Zestawienie stanowisk negocjacyjnych UE, Rosji i Ukrainy w kwestii sporu gazowego między Moskwą i Kijowem

Przedmiot sporu	STANOWISKO		
	Unii Europejskiej	Rosji	Ukrainy
Dług	<p>Splata przez Ukrainę 3,1 mld USD po cenie tymczasowej 268,5 USD za 1000 m³, w dwóch ratach:</p> <ul style="list-style-type: none"> — 2 mld USD do końca października, — 1,1 mld USD do końca 2014 r. <p>Po zakończeniu postępowania arbitrażowego ewentualna dopłata ze strony ukraińskiej (jeśli trybunał uzna, że cena dostaw listopad–grudzień 2013 r. i kwiecień–czerwiec 2014 r. jest wyższa) lub uznanie, że całość długu jest uregulowana (jeśli trybunał uzna tymczasową cenę za ostateczną).</p>	<p>Splata przez Ukrainę 3,1 mld USD jako części zadłużenia (łącznie zadłużenie strona rosyjska oblicza na poziomie 5,3 mld USD) w dwóch ratach:</p> <ul style="list-style-type: none"> — 2 mld USD do końca października, — 1,1 mld USD do końca 2014 r. <p>Uwzględniając dane strony rosyjskiej o dostarczeniu na Ukrainę w okresie listopad–grudzień 2013 r. i kwiecień–czerwiec 2014 r. ok. 11,5 mld m³ gazu, ostateczna cena gazu przy regulacji długu — ok. 460 USD za 1000 m³. 385 USD za 1000 m³ (na 6 miesięcy).</p>	<p>Najpierw wpłata 1,9 mld USD jako przedpłata nowych dostaw gazu z Rosji; po wznowieniu dostaw przez Gazprom, splata 3,1 mld USD długu w trzech ratach:</p> <ul style="list-style-type: none"> — 1,5 mld USD do końca października 2014 r., — 0,8 mld USD w listopadzie 2014 r., — 0,8 mld USD w grudniu 2014 r. <p>385 USD za 1000 m³ (na 6 miesięcy).</p>
Cena gazu w nowych dostawach	<p>385 USD za 1000 m³ (na 6 miesięcy)</p> <p>Brak szczegółów dotyczących mechanizmów ustalenia ceny oraz zasad uiszczania opłat (przedpłata czy nie) czy grafiku dostaw.</p>	<p>Cena uzyskana poprzez zastosowanie dotychczasowej formuły cenowej z ustanowieniem zniżki na cło eksportowe w wysokości 100 USD.</p>	<p>Cena ustalona poprzez zmodyfikowanie formuły cenowej w aneksie do kontraktu z 2009 r.</p> <p>Postulat ustalenia szczegółowego harmonogramu dostaw oraz zasad uiszczania opłat.</p>

Źródło: S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *Negocjacje gazowe Ukraina–Rosja–UE: wojna pozycyjna*, „Analizy OSW”, 8.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-08/negocjacje-gazowe-ukraina-rosja-ue-wojna-pozycyjna> (dostęp: 16.02.2015).

Trójstronne rokowania berlińskie poprzedzone były przeprowadzonymi 15 września przez Władymira Putina rozmowami telefonicznymi z An-

⁴⁷ S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *op. cit.*

gełą Merkel⁴⁸ (na temat dostaw gazu do państw UE) i z José Manuelem Barroso⁴⁹ (na temat tranzytu błękitnego paliwa do UE przez Ukrainę)⁵⁰. W myśl przedstawionej przez komisarza ds. energii Günthera Oettingera propozycji Komisji Europejskiej Ukraina miała spłacić dług za nieopłacone dostawy gazu z Rosji po tymczasowej cenie 268,5 USD/1000 m³. Spłata miała nastąpić w dwóch transzach. Pierwsza miała wynieść 2 mld USD i być zapłacona do końca października, druga zaś 1,1 mld USD z terminem zapłaty do końca roku. Obie strony miałyby dodatkowo uzgodnić dostawę co najmniej 5 mld m³ gazu po cenie 385 USD/1000 m³, z możliwością zamówienia w razie potrzeby dodatkowych ilości błękitnego paliwa⁵¹.

Opisana powyżej propozycja Oettingera miała z punktu widzenia Kijowa poważne słabości. Należały do nich niejasny sposób wyliczania ukraińskiego długu wobec Gazpromu i także zasady nowych dostaw. Komisja Europejska, przy formułowaniu swego stanowiska, nie wzięła pod uwagę bardzo trudnej sytuacji finansowej Ukrainy i nie wskazała, z jakich środków Kijów miałby spłacić zarówno dług, jak i uiścić płatność za nowe dostawy gazu. Celem Ukrainy, jasno prezentowanym od początku negocjacji gazowych z Rosją, była natomiast całościowa rewizja kontraktu gazowego między Gazpromem a Naftohazem, której kluczowymi punktami miałyby być znaczące zmniejszenie ceny — co najmniej do poziomu 385 USD/1000 m³ z zagwarantowaniem jej niezmienności w okresie obowiązywania ewentualnego porozumienia oraz rezygnacja z klauzuli „bierz lub płać”. Co do kwestii zaległych spłat, które Ukraina z tytułu importu gazu winna była Rosji, Kijów gotów był rozważyć ich uregulowanie o tyle, o ile akt taki w odniesieniu do sposobu wyliczania owego długu (co, jak pamiętamy, było w propozycji Oettingera niedoprecyzowane) nie osłabiłby jego pozycji w procesie arbitrażowym w Sztokholmie. To z tym właśnie procesem Kijów wiązał nadzieję na wymuszenie na Gazpromie postulowanej przez siebie rewizji kontraktu gazowego. Natura międzynarodowego arbitrażu handlowego i złożoność sporu między Gazpromem i Naftohazem, zmuszały jednak do liczenia się z długotrwałością prowadzonego przez trybunał postępowania. Fakt ten wymuszał zaś poszukiwanie kompromisu, pozwalającego dotrwać do oczekiwanego rozstrzygnięcia. Dla Kijowa jest to wyścig z czasem między tempem opróżniania magazynów gazowych na Ukrainie i tempem postępowania przed Trybunałem Arbitrażowym w Sztokholmie. Na to ostatnie ani Kijów, ani Moskwa, ani Bruksela

⁴⁸ *Телефонный разговор с Федеральным канцлером Германии Ангелой Меркель*, Президент России, Новости, 15 сентября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46617> (dostęp: 16.02.2015).

⁴⁹ *Телефонный разговор с Председателем Европейской комиссии Жозе Мануэлом Баррозу*, Президент России, Новости, 15 сентября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46618> (dostęp: 16.02.2015).

⁵⁰ *Rosyjski minister energetyki wyznacza termin rozmów...*

⁵¹ *Gas talks: Oettinger proposed supply agreement for coming winter*, European Commission, Press Release Database, Berlin, 26 September 2014, http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-287_en.htm. (dostęp: 16.02.2015).

nie mają wpływu, to pierwsze jest zaś modyfikowane skalą oszczędności uzyskanych na Ukrainie i wielkością dostaw gazu w rewersie z Zachodu, na co usiłują oddziaływać wszystkie strony sporu.

Stanowisko Rosji nie zmieniło się od początku negocjacji⁵². Moskwa nie dążyła do rzeczywistego kompromisu, lecz liczyła na to, że szantażując unijnych odbiorców wizją zimowych problemów z tranzytem gazu przez Ukrainę, skłoni UE do wspólnego z Kremlem nacisku na Kijów i wymusi przyjęcie przezeń rosyjskich warunków oraz wycofanie pozwu ze Sztokholmu. Celem bezpośrednim rosyjskiej gry energetyczno-negocjacyjnej było wyhamowanie rewersowych dostaw rosyjskiego gazu z UE na Ukrainę. Narzędziem nacisku gospodarczego Rosji na UE było zaś dostarczanie błękitnego paliwa wybranym importerom unijnym na poziomie niższym od składanych przez nich zamówień. Akcja ta dotknęła, jak wspomniano wyżej, przede wszystkim Słowację, ale dotyczyła także, choć w mniejszym stopniu, Polski, oba kraje kontynuowały bowiem rewersowe dostawy surowca na Ukrainę. Gazprom ograniczył jednak także dostawy dla Włoch i Austrii. Rosyjski minister energetyki Aleksander Nowak w wywiadzie dla niemieckiego dziennika „Handelsblatt”, udzielonego kilka godzin przed rozpoczęciem negocjacji w Berlinie, oświadczył zaś, iż „nieprzerwane dostawy gazu do Europy może zagwarantować tylko szanowanie przez odbiorców zawartych z Rosją kontraktów, nie przewidujących reeksportu gazu”⁵³. Jednocześnie Duma Państwowa Rosji wszczęła prace nad ustawą zakazującą eksportu gazu i ropy naftowej do państw mających wobec Rosji długi energetyczne oraz do krajów, które reeksportują rosyjskie surowce do państw zadłużonych względem Rosji. Równolegle Rosja podkreślała daleko posuniętą zbieżność jej stanowiska ze stanowiskiem unijnym w kwestii uznania konieczności spłaty przez Ukrainę długów za rosyjski gaz⁵⁴. Kreml poprzez presję psychologiczną na UE oraz ekonomiczną na wybrane jej państwa członkowskie starał się zatem, jak wspomniano, sprowokować wspólny z Brukselą nacisk na Kijów w nadziei zmuszenia Ukrainy do akceptacji rosyjskich warunków tymczasowego porozumienia. W tle rozmów wciąż pozostawała zaś umiejętnie budowana przez Rosję groźba zakłócenia dostaw gazu do państw UE w środku zimy w przypadku braku osiągnięcia stosownego porozumienia — tzn. braku uległości Kijowa.

Wobec wymienionych słabości propozycji Komisji Europejskiej w Berlinie zatem jedynie zainicjowano proces negocjacyjny, który miał być kontynuowany w formule trójstronnych (Rosja–Ukraina–UE) rozmów, tak aby

⁵² Szczegóły patrz: S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *op. cit.*

⁵³ *Russland droht mit Unterbrechung von Gaslieferungen*, „Handelsblatt”, 25.09.2014, <http://www.handelsblatt.com/politik/international/energieminister-nowak-russland-droht-mit-unterbrechung-von-gaslieferungen/10756044.html> (dostęp: 16.02.2015). Patrz też: S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *op. cit.* Por. *Rosja grozi Zachodowi wstrzymaniem dostaw gazu*, WP wiadomości, 26.09.2014, http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Rosja-grozi-Zachodowi-wstrzymaniem-dostaw-gazu,wid,16911741,wiadomosc.html?tid=114222&_tictsrn=3 (dostęp: 16.02.2015).

⁵⁴ S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *op. cit.*

powstało wiążące ich uczestników tymczasowe porozumienie, pozwalające na doczekanie rozstrzygnięć Trybunału Arbitrażowego w Sztokholmie w sprawach wniesionych przez Rosję i Ukrainę. Proponując tymczasowy kompromis, UE zmierzała do ograniczenia ryzyka wystąpienia zimą przerw w transzycie rosyjskiego gazu przez terytorium Ukrainy do odbiorców w swych państwach członkowskich. Sprawa miała też wydźwięk personalny. Doprowadzenie do choćby okresowego zawieszenia sporów gazowych między Rosją a Ukrainą i podniesienia tym samym bezpieczeństwa dostaw dla unijnych importerów rosyjskiego gazu, byłoby ważnym sukcesem kończącego kadencję komisarza Oettingera⁵⁵.

W dniu 17 października 2014 r., podczas szczytu Europa–Azja w Mediolanie, doszło do trzykrotnego spotkania prezydenta Putina z prezydentem Poroszenką zarówno w formule dwustronnej⁵⁶, jak i w tzw. formacie normandzkim (Rosja, Ukraina, RFN, Francja⁵⁷) i w generalnej formule szczytu⁵⁸ oraz do serii spotkań prezydenta Rosji z kanclerzami Niemiec — Angelą Merkel⁵⁹ i Austrii — Wernerem Faymannem⁶⁰ oraz z czołowymi politykami Włoch: prezydentem Giorgio Napolitano⁶¹, dwukrotnie z premierem Matteo Renzi⁶², a także do spotkania z szefem Komisji Europejskiej José Manuelem Barroso⁶³. Osobną serię rozmów odbył prezydent Ukrainy, spotykając się

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Встреча с Президентом Украины Петром Порошенко*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46826> (dostęp: 16.02.2015). Spotkanie to, przynajmniej na użytek opinii publicznej, ocenione zostało przez stronę ukraińską jako przynoszące „rewien postęp”. *В енергетичних питаннях „досягнуто певного прогресу” — Президент України за результатами зустрічі з Президентом РФ*, Президент України Петро Порошенко, Офіційне інтернет-представництво, Прес-служба Президента України, 17.10.2014, <http://www.president.gov.ua/news/v-energetichnih-pitannya-quotdosyagnuto-pevnogo-progresuquo-33893> (dostęp: 16.02.2015).

⁵⁷ *Встреча лидеров России, Украины, Германии и Франции*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46821> (dostęp: 16.02.2015).

⁵⁸ *Саммит АСЕМ*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46818> (dostęp: 16.02.2015).

⁵⁹ *Встреча с Федеральным канцлером Германии Ангелой Меркель*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46817> (dostęp: 16.02.2015).

⁶⁰ *Встреча с Федеральным канцлером Австрии Вернером Файманом*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46825> (dostęp: 16.02.2015).

⁶¹ *Встреча с Президентом Италии Джорджо Нapolitano*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46816> (dostęp: 16.02.2015).

⁶² *Рабочий завтрак от имени премьер-министра Италии Маттео Ренци*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46820> (dostęp: 16.02.2015) oraz *Встреча с премьер-министром Италии Маттео Ренци*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46823> (dostęp: 16.02.2015).

⁶³ W notatce: *Rosja gotowa jest obniżyć cenę gazu dla Ukrainy*, BIS, <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/19639> (dostęp: 17.02.2015) znajduje się informacja, że Putin spotkał się także z premierem Wielkiej Brytanii, a spotkania z Poroszenką odbywały się nie tylko w formule normandzkiej i bilateralnej, ale także w towarzystwie szefów egzekutyw Wielkiej Brytanii i Włoch. Dokumenty rosyjskie jej jednak nie potwierdzają — patrz: *Рабочий визит в Италию. Саммит АСЕМ*, Президент России, Новости, 16–17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/visits/46828> (dostęp: 17.02.2015). Putin kwestię sytuacji na Ukrainie (nie tylko problem dostaw gazu) omawiał natomiast w serii spotkań dwustronnych z premierem Japonii Shinzō Abe, prezydentem Rumunii Traianem Băsescu

z premierami Japonii — Shinzō Abe⁶⁴, Szwecji — Stefanem Löfvenem⁶⁵ i Polski — Ewą Kopacz⁶⁶. Omawiano kwestie gazowe i sprawę wojny w Donbasie. Na konferencji prasowej po zakończeniu negocjacji Putin oświadczył, że Rosja gotowa jest zredukować cenę gazu dostarczonego Ukrainie w drugim kwartale roku 2014 o 100 USD — tzn. do poziomu 385 USD/1000 m³. Określił przy tym rosyjską wersję wysokości długu ukraińskiego za gaz na sumę 5,5 mld USD, a po zapowiedzianej redukcji — na 4,5 mld USD, co wraz ze starymi długami dawało całą sumę wierzytelności rosyjskich Kijowa na poziomie 10 mld USD⁶⁷. Nie była to oferta poważna, lecz raczej zajęcie wstępnego stanowiska negocjacyjnego przed kolejną rundą rokowań trójstronnych Ukraina-Rosja-UE, której spodziewano się wówczas 21 października, a która faktycznie odbyła się dopiero pod koniec miesiąca.

4. Finał negocjacji i ugoda

W dniu 26 października 2014 r. odbyły się na Ukrainie przedterminowe wybory parlamentarne, dające stabilną większość koalicji prozachodniej i marginalizujące znaczenie sił prorosyjskich⁶⁸, a wcześniej 22 października 2014 r., Parlament Europejski przegłosował powołanie nowej Komisji Europejskiej, kierowanej przez Jean-Claude'a Junckera⁶⁹. Zaczynała ona

i ministrem spraw zagranicznych Australii Julią Bishop, a także — co charakterystyczne, zważywszy na walkę Kremla o zdobycie poparcia antyunijnej prawicy europejskiej — z sekretarzem włoskiej Ligi Północnej Matteo Salvinim [*Владимир Путин провёл ряд двусторонних встреч на полях саммита АСЕМ*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года <http://kremlin.ru/news/46819> (dostęp: 17.02.2015)] oraz byłym premierem Silviem Berlusconiem — *Встреча с Сильвио Берлускони*, Президент России, Новости, 17 октября 2014 года, <http://kremlin.ru/news/46830> (dostęp: 17.02.2015).

⁶⁴ *Президент України провів зустріч з Прем'єр-міністром Японії*, Президент України Петро Порошенко, Офіційне інтернет-представництво, Прес-служба Президента України, 17.10.2014, <http://www.president.gov.ua/news/president-ukrayini-proviv-zustrich-z-premyer-ministrom-ypapon-33892> (dostęp: 17.02.2015).

⁶⁵ *Президент України провів зустріч з Прем'єр-міністром Швеції*, Президент України Петро Порошенко, Офіційне інтернет-представництво, Прес-служба Президента України, 17.10.2014, <http://www.president.gov.ua/news/president-ukrayini-proviv-zustrich-z-prem039yer-ministrom-sh-33891> (dostęp: 17.02.2015).

⁶⁶ *Президент України та Прем'єр-міністр Польщі обговорили розвиток стратегічного партнерства*, Президент України Петро Порошенко, Офіційне інтернет-представництво, Прес-служба Президента України, 17.10.2014, <http://www.president.gov.ua/news/president-ukrayini-ta-premyer-ministr-polshi-obgovorili-rozv-33889>.

⁶⁷ *Ответы на вопросы журналистов по итогам визита в Италию*, Президент России, Новости, 17 октября 2014, <http://kremlin.ru/news/46827> (dostęp: 17.02.2015). Por. *Rosja gotowa jest obniżyć cenę gazu dla Ukrainy...*

⁶⁸ T.A. Olszański, *Ukraina po wyborach parlamentarnych*, „Analizy OSW”, 29.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-29/mocny-glos-na-rzecz-reform-ukraina-po-wyborach-parlamentarnych> (dostęp: 17.02.2015).

⁶⁹ *Nowa Komisja Europejska-PE daje zielone światło Komisji Junckera*, Parlament Europejski/Aktualności, Instytucje, 03.11.2014, <http://www.europarl.europa.eu/news/pl/top-stories/content/20140714TST52338/html/Nowa-Komisja-Europejska> (dostęp: 17.02.2015).

urzędowanie od 1 listopada, więc udział przedstawicieli ustępującej KE José Manuela Barroso w kolejnej rundzie trójstronnych rokowań gazowych rosyjsko-ukraińsko-unijnych, która odbyła się w Brukseli w dniach 29–30 października, był dosłownie ostatnim aktem ich politycznej działalności. Tak jak i poprzednio w Berlinie i tym razem fakt ten nie ułatwiał zadania unijnym dyplomatom. Mimo to, spotkanie zakończyło się tymczasowym porozumieniem — tzn. uzgodnieniem tzw. pakietu zimowego zawartego w międzyrządowym protokole podpisanym przez ministrów energetyki Ukrainy — Jurija Prodana i Rosji — Aleksandra Nowaka oraz unijnego komisarza ds. energetyki Günthera Oettingera. Jego podstawą stała się wrześnieowa propozycja UE przedstawiona, jak pamiętamy, przez tego ostatniego. Pozwoliło to każdej ze stron ogłosić własny sukces negocjacyjny. Dla Komisji Europejskiej miał on wymiar prestiżowy — wynikał z faktu osiągnięcia porozumienia między negocjującymi stronami jeszcze w czasie trwania jej kadencji, choć w ostatnim możliwym momencie. Osiągnięcie to może posłużyć do podtrzymywania tezy o użyteczności KE jako negocjatora w obszarze unijnej polityki energetycznej. Teza ta jest zaś prawdziwa lub nie, w zależności od tego, jakiego wymiaru dotyczy. Tam, gdzie przedmiotem rokowań jest obszar merytoryczny objęty regulacjami prawa wspólnotowego, KE jest negocjatorem twardym i skutecznym⁷⁰ tam, gdzie w grę wchodzi gra interesów geostrategicznych (a tak jest w omawianym przypadku) pozycja UE, a wraz z nią i Komisji Europejskiej jest słaba. W negocjacjach ukraińsko-rosyjskich KE pełniła funkcję moderatora, a nie strony sporu. Jej celem politycznym było uniknięcie perturbacji w dostawach gazu na rynek unijny, na wzór tych, które doświadczyły państwa członkowskie, szczególnie w roku 2009 i cel ten, na tyle, na ile można go osiągnąć w relacjach z Rosją w drodze prawno-traktatowej, został przez UE osiągnięty. Przewodniczący Komisji Europejskiej José Manuel Barroso mógł z satysfakcją oświadczyć, iż „nie ma obaw, że Europejczycy będą marznąć tej zimy”⁷¹. KE zdołała także uniknąć jakichkolwiek gwarancji finansowych ze strony UE dla Rosji, których dla zabezpieczenia się przed ewentualną niewypłacalnością Kijowa, domagała się uprzednio Moskwa jako warunku wznowienia dostaw gazu na Ukrainę. Nie uchyla to jednak faktu, iż Ukraina, aby spłacić dług i jednocześnie pokryć niezbędne koszty bieżącego eksportu gazu, będzie zapewne musiała zwrócić się do zachodnich instytucji finansowych o wsparcie. Rola UE w jego uzyskaniu może zaś być kluczowa. Skutki średnio- i długookresowe osiągniętego porozumienia trudne są jednak do przewidzenia nawet w wymiarze ich wpływu na sposób postrzegania roli KE w oma-

⁷⁰ Przykładem takiej skuteczności były prowadzone przez nią negocjacje z Rosją w kwestii wpływu rozciągnięcia regulacji unijnych na nowe państwa członkowskie na stan stosunków UE–Federacja Rosyjska, prowadzone w latach 1997–2003. P. Żurawski vel Grajewski, *Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji...*, s. 329–383.

⁷¹ D. Mailnowski, *Upragniony przełom w gazowym sporze Rosja-Ukraina*, wnp.pl Portal Gospodarczy, 30.10.2014, http://gazownictwo.wnp.pl/szef-gazpromu-i-minister-energetyki-rosji-o-rozmowach-gazowych-z-ukraina,237412_1_0_0.html (dostęp: 17.02.2015).

wianym sporze. Czas pokaże, w jakim stopniu ułatwi ono prace nowej Komisji Europejskiej, a w jakim uwikła ją w nowy spór, gdyby Rosja lub Ukraina nie dotrzymały warunków podpisanej ugody, z czym zawsze trzeba się liczyć⁷².

Samo porozumienie, którego szczegóły opisane zostały w niejawnym aneksie, z uwagi na brak dostępu opinii publicznej do zawartych w nim informacji, pozostaje niejasne, podobnie jak toczona wokół niego gra polityczna. Przy jej okazji pojawiły się doniesienia medialne o telefonicznych konsultacjach między prezydentem Poroszenką a kanclerz Merkel. Nieznany publicznie jest także charakter gwarancji, których Unia Europejska udzieliła Ukrainie. Według informacji strony ukraińskiej były one przedmiotem listu przesłanego przez Barroso Poroszence. List ten nie został jednak opublikowany, a jego znaczenie prawne nie jest jasne. Ów brak klarowności cechuje zatem całość obrazu opisywanego porozumienia, jaki przedostał się do wiadomości opinii publicznej. W tej sytuacji trudno określić prawne skutki zawartego układu, realne ustępstwa stron i ich ewentualny wpływ na postępowanie, toczące się przed Trybunałem Arbitrażowym w Sztokholmie.

Celem strategicznym Kijowa w prowadzonych rokowaniach nie była całościowa renegocjacja kontraktu gazowego z 2009 r., lecz uniknięcie konieczności przyjęcia w ich wyniku takich uzgodnień, które utrudniłyby jego późniejsze podważenie w postępowaniu przed Trybunałem Arbitrażowym w Sztokholmie. Z dostępnych informacji wynika, że Ukraina zrealizowała część swoich celów taktycznych. Porozumienie ma charakter tymczasowy — ułatwia doczekanie wyroku arbitrażowego ze Sztokholmu, z którym Kijów wiąże nadzieję na ostateczne pozytywne rozstrzygnięcie sporu z Moskwą. Tymczasem zaś Ukraina zapewniła sobie (naturalnie w sensie prawnym — tzn. o tyle, o ile Rosja zechce przestrzegać przyjętych postanowień) dostawę gazu w okresie zimowym, bez konieczności utrzymania, wspomnianych wyżej, drastycznych ograniczeń dostaw tego surowca dla ludności i przemysłu, uzgodniła także akceptowalną dla siebie cenę gazu, wiążąc ją z ceną ropy naftowej. W chwili toczenia się negocjacji nie przewidywano jeszcze gwałtownego załamania się rynku naftowego⁷³ i cenę tę prognozowano na 379 USD w ostatnim kwartale 2014 r. i 365 USD w pierwszym kwartale 2015 r. Realnie obniżka tak liczonej ceny będzie zatem pewnie większa, niż przypuszczano. Ukraina zgodziła się na zapłacenie części długu, ale znacznie mniejszej, niż chciała tego Rosja (3,1 mld z 5,3 mld USD) i przy założeniu, że ostateczna wysokość jej zobowiązań określona zostanie przez Trybunał Arbitrażowy. Jako sukces

⁷² S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *Sukces? Porozumienie gazowe Rosja-Ukraina-UE*, „Analizy OSW”, 05.11.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-11-05/sukces-porozumienie-gazowe-rosja-ukraina-ue> (dostęp: 17.02.2015). Por. D. Mailnowski, *Upragniony przełom...*

⁷³ Faza wstępna tego procesu patrz: E. Fischer, K. Jarzyńska, *Taniejąca ropa uderza w rubel i rosyjską gospodarkę*, „Analizy OSW”, 03.12.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-12-03/taniejaca-ropa-uderza-w-rubel-i-rosyjska-gospodarka> (dostęp: 18.02.2015).

Kijowa można także interpretować uznanie w przyjętym międzyrządowym protokole (zgodnie z propozycją Komisji Europejskiej) rozbieżności stron w odniesieniu do sposobu obliczania i wielkości długu za dostawy realizowane w okresie listopad–grudzień 2013 r. i kwiecień–czerwiec 2014 r. Na pół roku zawieszono także obowiązywanie zwalczanej przez Ukrainę klauzuli *bierz lub płać*. To ostatnie ustalenie ma jednak drugie dno. Potwierdza, że sama klauzula jest częścią kontraktu, chwilowo jedynie zawieszoną i tym samym ułatwia Rosji ewentualne dochodzenie roszczeń z tytułu jej obowiązywania w przeszłości. Roszczenia te, za gaz nieodebrany przez Naftohaz w latach 2012–2013, wynoszą zaś według Gazpromu, ponad 18 mld USD, plus należność za okres styczeń–październik 2014 r. Moskwa zmusiła ponadto Ukrainę, wbrew pierwotnemu stanowisku Kijowa, do spłaty części długu przed wznowieniem dostaw gazu z Rosji⁷⁴.

Sukcesem Kremla było przede wszystkim uznanie przez Ukrainę, że jedyną prawnie wiążącą umową, regulującą handel gazem między Moskwą a Kijowem, jest porozumienie w tej kwestii z 2009 r. Rosja wymusiła także na Ukrainie akceptację rosyjskiej koncepcji obliczania ceny gazu. Została ona zmniejszona na mocy decyzji rosyjskiego rządu o obniżeniu cła eksportowego, a nie poprzez zmianę kontraktu. W efekcie, w drodze odwrotnej decyzji rządowej, Moskwa może tę cenę w każdym momencie podwyższyć. Wspomniane załamywanie się cen ropy naftowej, mających służyć za punkt odniesienia do cen gazu, zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia takiego scenariusza. Ważnym osiągnięciem Rosji jest także sprowadzenie rozmów gazowych do poziomu debaty nad rozwiązaniem finansowych problemów Ukrainy w zakresie zapłaty za rosyjski surowiec, przy zupełnym pominięciu politycznego wymiaru gry prowadzonej przez Kreml, a towarzyszącej zbrojnej agresji rosyjskiej w Donbasie. Rosja stara się uzyskać także korzyści propagandowe z podpisanej ugody, wskazując, iż wieńczy ona proces zainicjowany wspomnianym wyżej kwietniowym listem prezydenta Putina do osiemnastu państw członkowskich UE⁷⁵.

Fakt, iż zawarte z udziałem Unii Europejskiej porozumienie jest w ogólnych zarysach korzystne dla Rosji, nie uchyla wniosku, iż generalnie pozwala ono Ukrainie przetrwać zimę bez większych wstrząsów w dziedzinie energetyki. Moskwa z całą pewnością posiadała możliwości jego odrzucenia. O tym, że się od tego powstrzymała, przesadziły zapewne dwie sprawy — niepewny wynik starcia gazowego z Ukrainą, wobec opisanej wyżej zwiększonej odporności Kijowa na rosyjską presję gazową w porównaniu do sytuacji istniejącej w przeszłości oraz wzgląd na relacje gazowe UE–Rosja, przede wszystkim w zakresie oczekiwanych decyzji unijnych w odniesieniu

⁷⁴ S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *Sukces? Porozumienie gazowe Rosja–Ukraina–UE...* Por. *Russia, Ukraine agree on gas supplies until March 2015*, RT Question More, October 31, 2014, <http://rt.com/business/200951-gas-russia-ukraine-deal/> (dostęp: 18.02.2015).

⁷⁵ S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *Sukces? Porozumienie gazowe Rosja–Ukraina–UE...*

do planowanych przez Moskwę gazociągów OPAL i South Stream. Jeśli tak w istocie było, kalkulacja Kremla okazała się błędna.

Jeszcze 8 czerwca, a zatem przed odcięciem przez Rosję dostaw gazu na Ukrainę, premier Bułgarii Plamen Oreszarski, pod wpływem nacisku ze strony Komisji Europejskiej i nasilającej się krytyki płynącej ze Stanów Zjednoczonych, zapowiedział wstrzymanie realizacji inwestycji w bułgarski odcinek South Stream do czasu zagwarantowania zgodności procedur realizacji projektu z prawem unijnym⁷⁶. Kwestia ta stała się w Bułgarii ważnym tematem wyborczym, a rozstrzygnięcie polityczne, jakie zapadło w wyniku elekcji do parlamentu (5 X 2014)⁷⁷, ostatecznie przesądziło o losie tego gazociągu. Przedłużający się stan jego zawieszenia⁷⁸ doprowadził ostatecznie 1 grudnia 2014 r. do rezygnacji Rosji z całej inwestycji⁷⁹.

Wnioski

Wniosek zasadniczy z przeprowadzonej analizy sprowadza się do tezy, iż Ukraina jest w stanie przetrwać zimę bez dostaw gazu z Rosji — tzn. dotrzeć do marca. Fakt ten czynił nacisk rosyjski krótkoterminowo nieskutecznym, a długoterminowo kosztownym. Owa zwiększona odporność Ukrainy na rosyjski szantaż gazowy wynika zaś ze zmian w bilansie energetycznym kraju, spadku konsumpcji gazu na Ukrainie, zdolności do jego magazynowania, zwiększeniu wydobycia własnego i przede wszystkim uzyskania dostaw z Zachodu — głównie rewersu ze Słowacji. Akcja Moskwy, zmierzającej do wymuszenia zaprzestania rewersu rosyjskiego gazu z Zachodu okazała się nieskuteczna, przede wszystkim dzięki postawie Bratysławy, naciskanej przez Komisję Europejską w kierunku podtrzymania nieustępliwości wobec presji Gazpromu. Dostawy z Polski

⁷⁶ T. Dąbrowski, *Polityczne przesilenie w Bułgarii z South Stream w tle*, „Analizy OSW”, 11.06.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-06-11/polityczne-przesilenie-w-bulgarii-z-south-stream-w-tle> (dostęp: 18.02.2015). Szerzej o wcześniejszym zaangażowaniu Bułgarii w projekt South Stream patrz: T. Dąbrowski, S. Kardaś, *Rosja przypomina o South Stream w Bułgarii*, „Analizy OSW” 06.11.2013, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-06/rosja-przypomina-o-south-stream-w-bulgarii> (dostęp: 18.02.2015).

⁷⁷ O rezultatach wyborów parlamentarnych w Bułgarii patrz: T. Dąbrowski, *Gorzkie zwycięstwo centroprawicy w Bułgarii*, „Analizy OSW”, 15.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-15/gorzkie-zwyciestwo-centroprawicy-w-bulgarii> (dostęp: 18.02.2015).

⁷⁸ *Idem*, *Nowy rząd w Bułgarii: ambitny program, kruche zaplecze*, „Analizy OSW”, 19.11.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-11-19/nowy-rzad-w-bulgarii-ambitny-program-kruche-zaplecze> (dostęp: 18.02.2015).

⁷⁹ S. Kardaś, *Niechciany gazociąg: Rosja wstrzymuje budowę South Stream*, „Analizy OSW”, 03.12.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-12-03/niechciany-gazociag-rosja-wstrzymuje-budowe-south-streamu> (dostęp: 18.02.2015). Patrz też: M. Szpałta, *Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia po wstrzymaniu budowy South Stream*, „Analizy OSW”, 17.12.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-12-17/europa-srodkowa-i-poludniowo-wschodnia-po-wstrzymaniu-budowy-south> (dostęp: 18.02.2015).

— utrzymującej solidarność gazową z Ukrainą i ich przerwanie przez Węgry — podatne na rosyjskie sugestie, nie miały decydującego znaczenia.

Celem Ukrainy jest poszukiwanie rozstrzygnięcia w Trybunale Arbitrażowym w Sztokholmie. Kijów gra więc na czas, oczekując wyroku. Rosja natomiast zgodziła się na kompromis (wznowienie dostaw gazu na Ukrainę, przerwanych 16.06.2014) w nadziei na uzyskanie przychylnego stanowiska UE w odniesieniu do jej inwestycji strategicznych (South Stream, North Stream i OPAL), czego nie osiągnęła, spłaty części długu ukraińskiego (czego obietnicę uzyskała⁸⁰) i pod warunkiem niepodważania w zawartym porozumieniu podstawowych założeń układu z 2009 r. Komisja Europejska z kolei pragnęła zapewnić stabilność dostaw gazu, tłoczonego tranzytem przez Ukrainę do państw członkowskich UE i odnieść sukces prestiżowy przed ukończeniem kadencji. Oba te cele osiągnęła (oczywiście z zastrzeżeniem dotrzymania przez Rosję przyjętych ustaleń). Negocjowane rozwiązanie w samych swych założeniach ma charakter tymczasowy i najpóźniej po jego wygaśnięciu należy oczekiwać wznowienia sporu. Sam spór zaś nie ma charakteru autonomicznego. Nie jest też sporem biznesowym, lecz elementem wielowymiarowej wojny, którą Rosja prowadzi przeciw Ukrainie w nadziei złamania jej zdolności do przeprowadzenia reform, uniemożliwienia trwałego wyrwania się Kijowa z rosyjskiej strefy wpływów i dla przeciwdziałania związania się swego południowo-zachodniego sąsiada z szeroko rozumianym Zachodem. O ostatecznym wyniku tej wojny nie zadecydują zaś usługi mediacyjne Unii Europejskiej w zakresie rosyjsko-ukraińskich sporów gazowych, choć mogą nań wpłynąć. Rezultat osiągnięty przez UE i Ukrainę jesienią 2014 r. można zaś uznać za satysfakcjonujący — Unia uniknęła strat, Ukraina zaś zachowała możliwość dalszej gry.

Bibliografia

Źródła i oficjalne strony internetowe państw, organizacji i firm

1. European Commission, Press Release Database, <http://europa.eu/rapid/search.htm>. (dostęp: 16.02.2015).
2. Media News, Eustream Slovak Gas TSO, http://www.eustream.sk/en_media/en_news (dostęp: 16.02.2015).
3. Пресс-центр/Новости «Газпрома», Релиз, <http://www.gazprom.ru/press/> (dostęp: 16.02.2015).
4. Національна акціонерна компанія Нафтогаз України, 16.06.2014, <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/> (dostęp: 16.02.2015).
5. Parlament Europejski/Aktualności, <http://www.europarl.europa.eu/news/pl>, (dostęp: 17.02.2015).

⁸⁰ Obietnica ta została dotrzymana: *Naftohaz zapłacił. Za miliard metrów sześciennych rosyjskiego gazu*, tvn24BiŚ, 6 grudnia 2014, <http://tvn24bis.pl/ze-swiate,75/naftohaz-zaplatil-za-miliard-metrow-szesciennych-rosyjskiego-gazu,496228.html> (dostęp: 18.02.2015).

6. Президент России, Новости, 10 апреля 2014 года, <http://kremlin.ru/news> (dostęp: 15–18.02.2015).
7. Президент України Петро Порошенко, Офіційне інтернет-представництво, Прес-служба Президента України, 17.10.2014, <http://www.president.gov.ua/> (dostęp: 16.02.2015).
8. *The 2020 climate and energy package*, Climat Action, European Commission, http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020/index_en.htm (dostęp: 16.02.2015).
9. *Statement of the Heads of State or Government on Ukraine*, Brussels, 27 May 2014, Council of the European Union, Brussels, 27 May 2014, s. 1–3.

Prasa portale internetowe

1. Bereźnicki J., *Putin ma kolejny poważny problem. Po ropie mocno stanije także gaz*, WP.biztok, 08.01.2015, http://www.biztok.pl/gospodarka/Putin-ma-kolejny-powazny-problem-Po-ropie-mocno-stanieje-takze-gaz_a19688 (dostęp: 15.02.2015).
2. Corner E., *Vojany-Uzhorod pipeline inaugurated*, Energy Global World Pipelines, 03/09/2014, <http://www.energyglobal.com/pipelines/business-news/03092014/Vojany-Uzhorod-pipeline-inaugurated/> (dostęp: 16.02.2015).
3. *EU Sends Fact-Finding Mission to Ukraine Amid Gas Standoff*, Deutsche Welle, 05.01.2009, <http://www.dw.de/eu-sends-fact-finding-mission-to-ukraine-amid-gas-standoff/a-3921896> (dostęp: 15.02.2015).
4. „Gazowy” list Putina. Ekspert: Majstersztyk rosyjskiej dyplomacji, tvn24, 10 kwietnia 2014, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/gazowy-list-putina-ekspert-majstersztyk-rosyjskiej-dyplomacji,417362.html> (dostęp: 15.02.2015).
5. *Gazprom przeniósł Ukrainie na 16 czerwca przedpłaty za gaz*, PAP, 11.06.2014, http://www.pap.pl/palio/html.run?_Instance=cms_www.pap.pl&_PageID=1&s=infopakiet&dz=gospodarka&idNewsComp=162608&filename=&idnews=165919&data=&status=biezace&_Checksum=-1390885149 (dostęp: 15.02.2015).
6. *Gazprom to Store Natural Gas in Hungary*, Industry Week, Oct 10, 2014, <http://www.industryweek.com/energy/gazprom-store-natural-gas-hungary> (dostęp: 16.02.2015).
7. *Gazprom wprowadził przedpłaty na gaz dla Ukrainy*, Dziennik Wschodni.pl, 16.06.2014, <http://www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20140616/KRAJSWIAT/140619660> (dostęp: 16.02.2015).
8. Grzegorz Schetyna: list prezydenta Putina to przejaw słabości Rosji, WP Wiadomości, 11.04.2014, http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Grzegorz-Schetyna-list-prezydenta-Putina-to-sygnal-bezradnosci-Rosji,wid,16532786,wiadomosc.html?ticaid=114237&_ticrsn=3 (dostęp: 15.02.2015).
9. *Kazachstan będzie dostarczał węgiel Ukrainie*, „BIS — Biuletyn Informacyjny Studium” [Europy Wschodniej UW] — (dalej: BIS), <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/19984> (dostęp: 15.02.2015).
10. Malinowski D., *Putin o długu Ukrainy za gaz: sytuacja jest krytyczna*, wnp.pl Portal Gospodarczy, 10.04.2014, http://gazownictwo.wnp.pl/putin-o-dlugu-ukrainy-za-gaz-sytuacja-jest-krytyczna,223192_1_0_0.html (dostęp: 15.02.2015).

11. Mailnowski D., *Upagniony przełom w gazowym sporze Rosja-Ukraina*, wnp.pl PortalGospodarczy, 30.10.2014, http://gazownictwo.wnp.pl/szef-gazpromu-i-minister-energetyki-rosji-o-rozmowach-gazowych-z-ukraina,237412_1_0_0.html (dostęp: 17.02.2015).
12. *Media: Ukraina podpisała kontrakt gazowy z Norwegią*, BIS, <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/19562> (dostęp: 16.02.2015).
13. *Naftohaz zapłacił. Za miliard metrów sześciennych rosyjskiego gazu*, tvn24-BiŚ, 6 grudnia 2014, <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/naftohaz-zaplacil-za-miliard-metrow-szesciennych-rosyjskiego-gazu,496228.html> (dostęp: 18.02.2015).
14. *Negocjacje gazowe 2 maja w Warszawie*, Onet.biznes, 29 kwietnia 2014, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/energetyka/negocjacje-gazowe-2-maja-w-warszawie/gxmyk> (dostęp: 16.02.2015).
15. *Norway's Statoil sells gas to Ukraine's Naftogaz*, Reuters, Oct 3, 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/10/03/ukraine-crisis-statoil-idUSL6N0RY2UC20141003> (dostęp: 16.02.2015).
16. *Rosja gotowa jest obniżyć cenę gazu dla Ukrainy*, BIS, <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/19639> (dostęp: 17.02.2015).
17. *Rosja grozi Zachodowi wstrzymaniem dostaw gazu*, WP wiadomości, 26.09.2014, http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Rosja-grozi-Zachodowi-wstrzymaniem-dostaw-gazu,wid,16911741,wiadomosc.html?ticaid=114222&_tictsn=3 (dostęp: 16.02.2015).
18. *Rosyjski minister energetyki wyznacza termin rozmów ws. gazu z Ukrainą i UE*, TVN24Bis, 16 września 2014, <http://tvn24bis.pl/wiadomosci-gospodarcze,71/rosyjski-minister-energetyki-wyznacza-termin-rozmow-ws-gazu-z-ukraina-i-ue,468675.html> (dostęp: 16.02.2015).
19. *Rosyjsko-ukraińskie negocjacje gazowe zakończone fiaskiem [RELACJA]*, „Newsweek”, 10.06.2014, <http://swiat.newsweek.pl/rosja-i-ukraina-nie-porozumialy-sie-ws-cen-gazu-relacja-newsweek-pl,artykuly,341274,1.html> (dostęp: 15.02.2015).
20. *Russia's Gazprom buys Europe's biggest gas storage facility*, RT Question More, October 08, 2014, <http://rt.com/business/194208-russia-gazprom-buys-german-gas/> (dostęp: 16.02.2015).
21. *Russian gas exports to Ukraine dropped by 50% in 2014*, RT Question More, January 06, 2015, <http://rt.com/business/220179-russian-gas-imports-ukraine/> (dostęp: 15.02.2015).
22. *Russland droht mit Unterbrechung von Gaslieferungen*, „Handesblatt”, 25.09.2014, <http://www.handelsblatt.com/politik/international/energieminister-nowak-russland-droht-mit-unterbrechung-von-gaslieferungen/10756044.html> (dostęp: 16.02.2015).
23. *Russia, Ukraine agree on gas supplies until March 2015*, RT Question More, October 31, 2014, <http://rt.com/business/200951-gas-russia-ukraine-deal/> (dostęp: 18.02.2015).
24. *UE chce by Ukraina stała się europejskim hubem gazowym*, cire.pl, Centrum Informacji o Rynku Energii, 03.05.2013, <http://www.cire.pl/item,75533>,

- 1,0,0,0,0,0,ue-chce-by-ukraina-stala-sie-europejskim-hubem-gazowym.html (dostęp: 15.02.2015).
25. *UE zamierza odpowiedzieć na „gazowy” list prezydenta Rosji*, wnp.pl Portal Gospodarczy, 11.04.2014, http://gazownictwo.wnp.pl/ue-zamierza-odpowiedziec-na-gazowy-list-prezydenta-rosji,223242_1_0_0.html (dostęp: 15.02.2015).
26. *Unia Europejska wspólnie odpowie na list Putina*, tvn24, 12 kwietnia 2014, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/unia-europejska-wspolnie-odpowie-na-list-putina,417984.html> (dostęp: 15.02.2015).
27. *Vojany-Uzhgorod gas pipeline to reach maximum capacity in October 2014*, „Kyiv Post”, 28 April 2014, <http://www.kyivpost.com/content/business/vojany-uzhgorod-gas-pipeline-to-reach-maximum-capacity-in-october-2014-345468.html> (dostęp: 15.02.2015).
28. *Węgry znów wysyłają gaz Ukrainie. Po kilku miesiącach przerwy*, TVN24, 12.01.2015, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/wegry-wznowily-dostawy-gazu-na-ukraine,505087.html> (dostęp: 16.02.2015).

Opracowania

1. Dąborowski T., *Gorzkie zwycięstwo centroprawicy w Bułgarii*, „Analizy OSW”, 15.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-15/gorzkie-zwyciestwo-centroprawicy-w-bulgarii> (dostęp: 18.02.2015).
2. Dąborowski T., *Nowy rząd w Bułgarii: ambitny program, kruche zaplecze*, „Analizy OSW”, 19.11.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-11-19/nowy-rzad-w-bulgarii-ambitny-program-kruche-zaplecze> (dostęp: 18.02.2015).
3. Dąborowski T., *Polityczne przesilenie w Bułgarii z South Stream w tle*, „Analizy OSW”, 11.06.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-06-11/polityczne-przesilenie-w-bulgarii-z-south-stream-w-tle> (dostęp: 18.02.2015).
4. Dąborowski T., Kardaś S., *Rosja przypomina o South Stream w Bułgarii*, „Analizy OSW” 06.11.2013, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-06/rosja-przypomina-o-south-stream-w-bulgarii> (dostęp: 18.02.2015).
5. Fischer E., Jarzyńska K., *Taniejąca ropa uderza w rubel i rosyjską gospodarkę*, „Analizy OSW”, 03.12.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-12-03/taniejaca-ropa-uderza-w-rubel-i-rosyjska-gospodarke> (dostęp: 18.02.2015).
6. *Gazprom zapowiada spadek tranzytu gazu przez Ukrainę*, „Analizy OSW”, 01.06.2011, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-06-01/gazprom-zapowiada-spadek-tranzytu-gazu-przez-ukraine> (dostęp: 15.02.2015).
7. Groszkowski J., W. Konończuk, *Gazowy rewers ze Słowacji na Ukrainę*, „Analizy OSW” 10.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/gazowy-rewers-ze-slowacji-na-ukraine> (dostęp: 15.02.2015).
8. Groszkowski J., Sadecki A., *Słowacja i Węgry wobec dostaw gazu na Ukrainę*, „Analizy OSW”, 08.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-08/slowacja-i-wegry-wobec-dostaw-gazu-na-ukraine> (dostęp: 16.02.2015).
9. Kaczmarek M., *Bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 160.

10. Kardaś S., *Niechciany gazociąg: Rosja wstrzymuje budowę South Stream*, „Analizy OSW”, 03.12.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-12-03/niechciany-gazociag-rosja-wstrzymuje-budowe-south-streamu> (dostęp: 18.02.2015).
11. Kardaś S., *Przeciąganie liny. Rosja wobec zmian na Europejskim rynku gazu*, „Prace OSW”, nr 50, Warszawa, Wrzesień 2014, s. 53.
12. Kardaś S., Konończuk W., *Rosyjsko-ukraińska gazowa „zimna wojna”*, „Analizy OSW”, 25.06.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-06-25/rosyjsko-ukrainska-gazowa-zimna-wojna> (dostęp: 16.02.2015).
13. Kardaś S., Konończuk W., Łoskot-Strachota A., *Negocjacje gazowe Ukraina-Rosja-UE: wojna pozycyjna*, „Analizy OSW”, 08.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-08/negocjacje-gazowe-ukraina-rosja-ue-wojna-pozycyjna> (dostęp: 15.02.2015).
14. Kardaś S., Konończuk W., Łoskot-Strachota A., *Sukces? Porozumienie gazowe Rosja-Ukraina-UE*, „Analizy OSW”, 05.11.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-11-05/sukces-porozumienie-gazowe-rosja-ukraina-ue> (dostęp: 17.02.2015).
15. Konończuk W., *Rośnie deficyt węgla na Ukrainie*, „Analizy OSW”, 22.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-22/rosnie-deficyt-wegla-na-ukrainie> (dostęp: 15.02.2015).
16. Menkiszak M., Sadowski R., Żochowski P., *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*, „Analizy OSW”, 03.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie> (dostęp: 16.02.2015).
17. Olszański T. A., *Ukraina po wyborach parlamentarnych*, „Analizy OSW”, 29.10.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-10-29/mocny-glos-na-rzecz-reform-ukraina-po-wyborach-parlamentarnych> (dostęp: 17.02.2015).
18. Paszyc E., *Polityka Energetyczna Rosji*, [w:] *Kłopotliwe bogactwo — sytuacja i perspektywy sektorów ropy i gazu na obszarze byłego ZSRR*, „Prace OSW”, nr 12, grudzień 2003, s. 18–30.
19. Sadowski R., Wierzbowska-Miazga A., *Zawieszenie broni na wschodzie Ukrainy*, „Analizy OSW”, 10.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/zawieszenie-broni-na-wschodzie-ukrainy> (dostęp: 16.02.2015).
20. Sanderski A., *Parlament Europejski zatwierdził pakiet klimatyczny*, Urząd Regulacji Energetyki, 17.12.2008, <http://www.ure.gov.pl/pl/urzed/wspolpraca-miedzynarod/2829,dok.html> (dostęp: 16.02.2015).
21. Szeptycki A., *Ukraina wobec Rosji. Studium zależności*, WUW, Warszawa 2013, s. 505.
22. Szpalta M., *Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia po wstrzymaniu budowy South Stream*, „Analizy OSW”, 17.12.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-12-17/europa-srodkowa-i-poludniowo-wschodnia-po-wstrzymaniu-budowy-south> (dostęp: 18.02.2015).
23. Wyciszkievicz E. (red.), *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzypaństwowe na obszarze postsowieckim*, PISM, Warszawa 2008, s. 185.

24. Żurawski vel Grajewski P., *Giedroyc na jagiellońskim szlaku Prometeusza, czyli polska polityka wschodnia w latach 1989–2013*, [w:] *Projekt „Polska”. Silne i bezpieczne państwo?*, pod red. A. Antczak-Barzan, Warszawa 2014, Vizja Press & IT, s. 269–331.
 25. Żurawski vel Grajewski P., *Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji a interesy Polski 1991–2004*, OMP, Kraków 2008, s. 731.
 26. Żurawski vel Grajewski P., *Strategia Federacji Rosyjskiej wobec państw basenu Morza Bałtyckiego*, „Analizy Natolińskie”, 4(52), 2011, s. 62.
-

Streszczenie

Rosyjskiej agresji na Ukrainę towarzyszy spór gazowy obu państw. Zdolność Kremla do presji na Kijów jest jednak ograniczona. Ukraina ma potężne magazyny gazu, dostawy rewersem z Zachodu, zredukowała konsumpcję, podniosła wydobywanie, jest głównym krajem tranzytowym dla rosyjskiego eksportu tego surowca do Unii Europejskiej, z którego Rosja nie może zrezygnować. Obie strony wniosły pozwy do Trybunału Arbitrażowego. Negocjacje z udziałem Komisji Europejskiej były grą na czas w oczekiwaniu wyroku. Celem Ukrainy było wznowienie dostaw gazu; celem Rosji — rewindykacja długu; celem KE — zapewnienie ciągłości dostaw tranzytem przez Ukrainę do państw członkowskich UE oraz triumf prestiżowy. Strony osiągnęły cele. Porozumienie ma jednak charakter tymczasowy i należy oczekiwać wznowienia sporu wiosną 2015 r.

Abstract

Russian aggression on Ukraine is accompanied with Russian-Ukrainian „gas war”. Kremlin’s ability to press Kyiv is however limited one. Ukraine has huge gas storage capacity, reverse supplies from the West, it has reduced its gas consumption, boosted domestic production, and still is the main transit country for Russian gas export to the EU. Both countries have submitted their respective writs to the Stockholm Chamber of Commerce. The Ukrainian-Russian negotiations the European Commission participated in were a game to win time. Ukrainian goal was gas supplies from Russia to be restarted; Russian goal was the Ukrainian debt to be successfully claimed and the European Commission goal was to secure gas supplies via Ukraine to the EU and to achieve the prestigious success. All the parties have reached their goals. The agreement is a temporary one however and the renewal of the conflict should be expected by Spring 2015.

Słowa kluczowe

Ukraina, Rosja, gaz, Komisja Europejska, negocjacje 2014.

Key words

Ukraine, Russia, gas, European Commission, negotiation 2014.

Dr hab. **Przemysław Żurawski vel Grajewski**, adiunkt w Katedrze Teorii Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, pracownik Instytutu Historii UŁ (1987–1995), ekspert Biura Ministra Obrony Narodowej ds. Polityki Obronnej (1992) oraz Biura Pełnomocnika Rządu ds. Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej (1995–1996). Pracownik badawczy Instytutu Europejskiego w Łodzi (1996–2001), wykładowca Collegium Civitas (2002–2004), ekspert frakcji EPL-ED w Parlamencie Europejskim (2005–2006) odpowiedzialny za monitorowanie polityki wschodniej UE. Analityk Centrum Europejskiego Nato-

lin (2006–2012), *visiting professor* białoruskiego Europejskiego Uniwersytetu Humanistycznego na emigracji w Wilnie (2006–2009), od 2008 r. wykładowca-współpracownik Krajowej Szkoły Administracji Publicznej. Członek zespołu ekspertów profesora Piotra Glińskiego, autor ponad 90 artykułów naukowych i 7 książek.

Twoje ulubione miejsce do studiowania w Łodzi

Pomysł na przygotowanie tej monografii pojawił się w związku z chęcią podsumowania bogatego dorobku naukowego samodzielnych pracowników nauki Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Publikacja ma na celu ukazanie eksperckiego potencjału tego zespołu, który zajmuje się bardzo szerokim spektrum międzynarodowych problemów politycznych, społecznych, ekonomicznych i kulturowych.

Interdyscyplinarność jest traktowana jako ważny atut prowadzonych przez nas badań politologicznych oraz kulturowych. Jest ona jednocześnie wyrazem konsekwentnego dążenia do posługiwania się nowoczesnymi metodami naukowymi, łączącymi harmonijnie wiedzę z zakresu nauk społecznych, humanistycznych i ekonomicznych.

Autorzy w swoich opracowaniach podjęli zarówno szczegółowe wątki związane z wyzwaniami strategicznymi występującymi w wybranych regionach świata, jak też bardziej uniwersalne rozważania nad warsztatem badawczym naukowca zajmującego się międzynarodowymi studiami politologicznymi i kulturowymi.

prof. dr hab. Tomasz Domański

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

ISBN 978-83-8088-086-3